

Тема: Давньоруські билини про Іллю Муромця. Легендарна історія Київської Русі як сюжетна основа билини. Втілення в билині уявлень про патріотизм, героїзм, ідеальних народних героїв.

Мета: формувати поняття учнів про билину; пояснити історичну необхідність виникнення билин, розкрити її особливості, дати учням відомості про основні цикл билин та їх героїв; формувати вміння аналізу билини як жанру фольклору, актуалізувати знання з історії за 5 клас про Київську Русь. Викликати інтерес до історичного минулого народу, виховувати патріотичні почуття та почуття власної гідності.

Обладнання: репродукції картин В. Васнецова билинного циклу.

Тип уроку: урок-подорож, засвоєння нових знань.

Очікуванні результати:

1. Учень пояснює, що головний герой билин – богатир, патріот землі, захисник слабких і скривджених.
2. Аналізує художні особливості билини.
3. Доводить прикладами з тексту, що в билині оспівується почуття власної гідності людини.

Хід уроку

I. Активізація уваги учнів.

II. Активізація опорних знань учнів.

1. *Бесіда з учнями по запитанням:*

- Що таке література?
- Чим реальний світ відрізняється від художнього?
- Що таке образ, образність? Навести приклади.
- Чому література вважається скарбницею душі народу?
- Яке значення у вашому житті має література?

2. *Презентація улюблених літературних творів за планом.
Перевірка домашнього завдання.*

План презентації літературних творів. (дається на попередньому уроці.)

1. Прізвище, ім'я автора книги.
2. Країна, в якій жив письменник.
3. Оголошення та пояснення назви книги.
4. Представлення героїв твору, їх коротка характеристика.
5. Короткий переказ змісту твору.
6. Докладний переказ улюбленого епізоду.
7. Проблематика, ідея твору.
8. Презентація ілюстрацій, власних малюнків до твору.
9. Пояснення вибору даного твору для представлення однокласникам.

III. Мотивація теми уроку. *Слово вчителя про вивчення розділу «Героїчні пісні й балади у світовій літературі», постановка завдань.*

IV. Робота над темою уроку.

1. *Робота з підручником. Ознайомлення зі статтею «Героїчні балади і пісня», стор.7*
2. *Введення учнів у країну давньоруських билин.*

Сьогодні нас чекає подорож до країни, де живуть богатирі, а добро завжди перемагає зло. Називають її богатирською, билинною (*демонстрація репродукцій картин Васнецова*).

3. *Асоціативна розминка.*

Які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте слово «богатир»? (Богатир – сила, мужність, великий зріст, непереможний, подвиг, Василь Вірастюк, кінь, меч, битва, похід, стріла, допомога, патріот, борець, захисник, Київська Русь, свобода, відсіч, незалежність...)

4. *Бесіда за запитаннями:*

– Як народні співці-музиканти називали епічні пісні, що виконувались речитативом?

- Про що розповідала билина? (оповіді про битви, боротьбу з кочівниками, далекі і тяжкі походи).
 - Які цикли билин Київської Русі виділяємо?
 - Як зображувались головні герої билин?
 - Назвіть вірних друзів богатирів.
 - Чи хотіли б ви бути богатирями?
 - Чи можна вважати синонімічними слова «богатир», «патріот»?
 - Кому присвячує народ найпоширеніший цикл героїчних билин?
5. *Слово вчителя.* Ми здійснимо з вами подорож у країну «Билинних богатирів», яка складатиметься із перешкод, подвигів. Починаємо. Ви в групах готувались до цієї подорожі. Тож у путь!

У славному місці Кременчуці, як на славіній землі Полтавській, розпочинали добрі молодці, семикласники школи №22 знайомство з піснями славними, давніми, билинами. Вирушили у хід за знаннями, долаючи тяжкі перешкоди всім класом з учителем разом.

Перешкода I – Історична

(Група істориків)

1. *Робота над епіграфом уроку. (Роздуми, тлумачення учасників групи.)*

*Дела давно минувших дней,
Преданья старины глубокой.*

А.С. Пушкін

2. *Читання істориком-літописцем уривку з книги «Русские богатыри: Былины» (Симферополь: Таврия, 1986).*
3. *Інтерв'ю з учнями проводять учасники групи, вносять поправки і доповнення. Бесіда за запитаннями:*
 - Що вам відомо про Київську Русь з уроків історії?
 - Як виникло головне місто Київської Русі?

- Назвіть відомих київських князів.
- З ким могли воювати богатири?
- Що вам відомо про князя Володимира Великого?

4. *Узагальнення вчителя.*

Російський дослідник билин В. Кожинов вважає: «Кожний народ на відповідній стадії свого розвитку створює неоціненні скарби національної культури – епічні сказання, в яких відображається важкий величний шлях становлення народу, в яких поетично втілюються народні самосвідомість і світосприйняття».

Доля давньоруських билин унікальна. В них відображається життя народу, його дух, мрії, ідеали.

5. *Висновки істориків.*

Майже тисячу років тому виникли билини Київської Русі, які розповідали про подвиги богатирів з ворогами і розбійниками.

Сюжетна основа билини – легендарна історія Київської Русі. Читаючи ці твори, ми відчуваємо прагнення наших пращурів до волі, незалежності, які передаються нащадкам через століття.

Перешкода II – Билина

(Група філологів)

1. *Мотивація навчальної діяльності. Слово вчителя.*
 - Билинний світ несхожий на наш, а більше походить на міфічний, фольклорний.
 - Що ж таке билина?
 - Чим вона відрізняється від казки? (Проводиться дослідницька робота.)
2. *Опрацювання питань теорії літератури. Презентація літературознавців-теоретиків.*

Билини (старини) – героїко-патріотичні пісні, в яких йдеться про подвиги богатирів та про події Давньої Русі переважно XI-XVI ст., які усно передавалися із покоління в покоління.

Билини – минуле (былое) або від російського «быль».

Пісня про те, що було насправді. Виконувались речитативом народним співцем – музикантами, гусярами.

На зміну билині в Україні прийшли козацькі думи й епічні пісні про боротьбу з турецькими, татарськими й польськими загарбниками.

Богатирі – люди величезної сили, вони скачуть на могутніх конях через ріки, через ліси, піднімають на плечі важку ношу, що не в змозі зробити жодна людина.

Билини співали-промовляли під акомпанемент гуслів, співали урочисто, при великій кількості людей. Виконавці в основному – чоловіки.

Богатир має: ім'я, біографію, коло подвигів.

Закони богатирства: до певного часу майбутні богатирі – звичайні люди, в критичний момент – наділяються надзвичайною силою.

До XIX ст. називали твори піснями старинами або старинками, а потім – билинами.

В билинах сплелись правда і вимисел, історична реальність і казкова фантастика (*запис визначення билини як епічного жанру робиться в зошит*).

3. *Робота зі схемою «Художні особливості билини.» (Проводять дослідники-літературознавці. Учні працюють у зошитах.)*

Не сприйняття
точних історичних
фактів.

Постійні
епітети.

Емоційність,
яскравість образів.

Поєднання
реального і вимислу.

Гіперболізованість.

БИЛИНА

Розповідь.

Урочистість.

Повтори.

Величина пісенного
слова.

Пісенна
музичність.

Оспівують подвиги
богатирів.

Усталена
будова.

Спокійний і величний
розвиток подій.

4. *Бесіда за запитаннями.*

- Чим характеризується билинний світ?
- Хто є виконавцями билин?
- Назвіть художні особливості билин.
- Що таке закони богатирства?
- Чому богатырі безсмертні?

Перешкода III - Героїчна.

1. *Слово вчителя про билинних богатырів Київської Русі.*
2. *Презентація картини Васнецова «Богатырі».*
Характеристика давньоруських богатырів.
3. *Перевірка фонових знань.*
 - Що вам відомо про Іллю Муромця?
 - Які билини про Іллю Муромця ви читали?
 - Назвіть билинних героїв.
 - Хто з них герої билин Київської Русі?

- У яких вивчених творах ви зустрічали образи богатирів? («Руслан і Людмила», «Казка про мертву царівну» О.С. Пушкін)
4. *Словникова робота.*
Сорочин – ворог
Спешить – скинути з коня, зробити пішим.
 5. *Бесіда по запитанням:*
 - Чи існували богатирі насправді?
 - Як народ береже пам'ять про богатирів?

Перешкода IV – Гіперболічна.

1. *Виразне читання учнями білини «Ілля Муромець».*
2. *Бесіда:*
 - Про які подвиги розповідається у білині?
 - Де відбуваються події?
 - Чи може людина мати такі сили, які зображені у білині?
3. *Опрацювання елементів теорії літератури*
Гіпербола – різке перебільшення якихось рис людини, предметів або явищ, їх кількості, розмірів, сили тощо, щоб надати зображенню виняткової виразності, загостреності з метою виявлення емоційності, захоплення або презирства.
4. *Робота з текстом білини.*
 - Знайдіть у тексті гіперболічні описи.
 - Чому у творі акцентується увага на почутті власної гідності?
 - Доведіть прикладами з тексту особливості оспівування почуття власної гідності Іллі Муромця.

V. Підведення підсумків уроку.

1. *Заключне слово вчителя. Значення білини для сучасного читача.*
2. *«Мікрофон».*

– Чому навчили нас перешкоди сьогоденного уроку?

3. *Презентація додаткової літератури з теми «Билини».*

VI. Завдання додому: підручник – стор. 8 – 15, виразне читання билини, творчі завдання на вибір: усний твір – характеристика за темою: «Ілля Муромець – найулюбленіший билинний герой» або інтерв'ю у Іллі Муромця (робота в парах).